

УДК 378:[37.016: 34](73)

МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ЮРИДИЧНИХ КОЛЕДЖАХ США

Михайленко О. В.

У статті розглядаються та аналізуються методи навчання у юридичних коледжах США: кейс-метод, "метод Сократа", проблемні методи та інші.

Ключові слова: юридичний коледж, кейс-метод, "метод Сократа", проблемні методи, США.

В статье рассматриваются и анализируются методы обучения в юридических колледжах США: кейс-метод, "метод Сократа", проблемные методы и другие.

Ключевые слова: юридический колледж, кейс-метод, "метод Сократа", проблемные методы, США.

The author of the article analyzes the methods of teaching in legal colleges of the USA: case-method, Socratic Method, problem methods and others.

Key words: Law College, case-method, Socratic Method, problem methods, USA.

Процес навчання в юридичних навчальних закладах України, як і в будь-якому іншому навчальному закладі, цілком залежить від методів і форм навчання і пов'язаний з використанням певних способів, прийомів, завдяки яким студенти оволодівають новими знаннями, вміннями та навичками. Особливе місце у визначенні цього завдання належить вивченню та творчому впровадженню у навчальний процес вищих юридичних закладів України позитивних ідей зарубіжного досвіду, зокрема США.

Методи навчання у юридичних коледжах США розглядаються у працях М. Барщевського, В. Бігуна, О. Бойко, Є. Войткевича, А. Мережко, Д. Гарнер, М. Дейлі, У. Ебке, К. Менкел-Мідоу, К. Кочезн, Роя Стакі, Х. Синтія, В. Саллівана, Е. Колбі, Д. Уелч, Л. Бонда і Л. Шульмана, Е. Чамблісса та інших.

Метою статті є вивчення та аналіз різноманітних методів навчання у юридичних коледжах США: кейс-методу, "методу Сократа", проблемних методів та інших.

Аналіз наукових праць М. Дейлі [10] та А. Мережко [13] показав, що однією з найяскравіших особливостей американського юридичного коледжу є специфіка проведення навчальних занять, яка полягає у відсутності розподілу за лекціями, семінарами та практичними формами проведення занять. Протягом майже всіх навчальних занять використовуються кейс-метод та "метод Сократа", а також проблемні методи, які тісно пов'язані між собою.

Вважаємо за доцільне розглянути ці методи більш детально.

Як вказують американські вчені К. Менкел-Мідоу [3] та Е. Чамблісс [6], суть кейс-методу полягає в опануванні права шляхом вивчення та аналізу судових справ апеляційних судів. Характерною рисою цього методу є поєднання його з "сократівським методом". За цією методикою студенти при підготовці до занять вивчають певну кількість справ. Справи – це письмові судові рішення, зазвичай, апеляційних судів. Студенти читають, стисло викладають справи самостійно, а потім на заняттях їх обговорюють. Обговорення відбувається з використанням "сократівського методу". Слід зазначити, що кожна справа має відношення до певної правової норми. Всі справи викладаються у збірниках справ (англ. casebooks), укладених тематично чи галузево (цивільне право, кримінальне право, конституційне право тощо).

Узагальнення результатів аналізу збірників справ [4; 5] дає змогу стверджувати, що збірник справ відрізняється від будь-якого іншого підручника. Замість того, щоб пояснювати правові засоби, збірник справ починається з конкретної справи, і студенти повинні з'ясувати правову норму, відповідно до якої розглядається справа.

Розділи підручника із справ розташовані згідно з широкими тематичними

численні зноски, які вказують на уточнення закону, різні правила або інше тлумачення відповідного акта.

Важливе значення при використанні кейс-методу має стислий виклад справи (англ. *brief*), яка розглядається студентами. Стислий виклад – це процес створення короткого змісту відповідних обставин, питань і аргументацій щодо конкретної справи. Він повинен передавати суть складових частин справи, що дозволяє зрозуміти основні правові питання з першого погляду [2].

Стислий виклад справи складається з короткого змісту на одну сторінку. Його структура відповідає тим питанням, які викладач, зазвичай, ставить на заняттях. Таким чином, стислий виклад складається з наступних елементів: історія процесу, юридичні питання, обставини справи, формулювання правила, політика, висловлювання, аргументація, рішення, ухвалення, дисиденти.

Розглянемо ці елементи детальніше.

Історія процесу

Історія процесу розглядає обставини, за якими відповідна справа потрапила до суду. У збірниках справ розглядаються лише справи апеляційних судів, оскільки суди нижчої інстанції не записують аргументації щодо своїх рішень.

А це значить, що справа вже розглядалася в суді нижчої інстанції і сторона, яка програла судовий процес, звернулася до суду вищої інстанції.

Таким чином, суддя часто починає розглядати справу з інформації про те, яке рішення прийняв суд нижчої інстанції щодо відповідної справи і яка зі сторін подає апеляцію. Дуже часто справи представляють детальну історію доводів, представлених обома сторонами в суд нижчої інстанції.

Так, розглядаючи цей елемент стислому викладу, студенти повинні вміти відповісти на наступні два питання, які викладач обов'язково поставить на занятті:

– “Хто подає апеляцію і з яких питань?”

– “Що відбулося у суді нижчої інстанції?”

Юридичне питання

Апеляційні суди розглядають справи, якщо виникла проблема з відповідною справою в суді нижчої інстанції. Ця проблема може виникнути або через помилку суду, або суди нижчої інстанції, в межах своєї юрисдикції, непослідовні в рішеннях. Розглядаючи цю справу, вищий суд має можливість дати керівні вказівки, яких повинні дотримуватися суди нижчої інстанції.

Отже, для студентів важливо навчитися викладати свою думку щодо виділення правового питання. Мова, яку використовують суди, може включати наступні фрази:

“Питання, що стоїть перед нами, полягає в тому...”

“Ця справа була порушена з метою вирішення...”

Обставини справи

Добре написана справа надає відповідні обставини, за якими сторони звернулися до суду. У разі правопорушення, наприклад, суддя зачитує обставини аварії або травми. У договорах (контрактах) повинні обговорюватися попередні ділові відносини. У кримінальному праві описується злочин. Іноді суд не розглядає всі обставини справи, оскільки для винесення рішення апеляційному суду не потрібні всі деталі. Такі справи для студентів є найгіршими, оскільки викладання всіх обставин дуже допомагає їм у написанні стислому викладу.

У разі відсутності необхідних обставин майбутні фахівці-юристи звертаються до вторинних джерел, таких як Звід законів, щоб знайти відповідний матеріал.

Формулювання правила

Суд повинен дати чітку класифікацію законодавства, згідно з яким розглядається справа. Дуже часто суд посилається на положення закону в рамках своєї компетенції, оскільки багато галузей права дещо відрізняються у різних штатах і, таким чином, суд вважає за краще розглядати справу іншого штату або країни в межах своєї юрисдикції. При цьому суддя або підтверджує норму закону, або моделює нову норму відповідно до закону.

Політика

Правила не існують самі по собі без будь-якої причини. Якщо правило не має відношення до політики, тоді суд намагається моделювати правило таким чином, щоб воно відповідало законності та справедливості. Слід зазначити, що іноді закон,

який не відповідає політиці законності і справедливості, обмежує суддю. За цих обставин судді дотримуються закону, але висловлюють свою думку таким чином, щоб привернути увагу законодавчої влади на несправедливість з метою змусити її змінити закон.

Отже, майбутнім фахівцям-юристам вкрай необхідно вміти виділяти відповідну політику будь-якої справи.

Висловлювання

Висловлювання відноситься до всього, що не має стосунку щодо винесення рішення. Річ у тім, що судді часто використовують відповідну справу для тлумачення теорії закону. Теорії, у свою чергу, можуть не мати відношення до даної справи, але вона дає судді можливість давати вказівки судам нижчої інстанції. Хоча висловлювання не має значення як прецедент, студентам дуже корисно визначити, як суд міг би прийняти рішення при іншому збігу обставин.

Аргументація

Аргументація – це аналіз того, як і чому суд застосовує конкретні факти і обставини справи згідно з правилом. Отже, студентам необхідно сформулювати аргументацію і намагатися дотримуватися її у своєму власному стислому викладі.

Рішення

Рішення суду відіграє найважливішу роль для сторін справи. Рішення може тлумачитися як у вузькому сенсі до того чи іншого питання, так і бути дуже широким. Винесення рішення може складатися з наступної фрази: "Ми вважаємо, що..." Це рішення або підтверджує рішення суду нижчої інстанції, або повертає справу на повторний розгляд. Тому студентам важливо розглядати рішення апеляційного суду.

Ухвалення

Ухвалення – це окрема думка, коли один із суддів погоджується з результатом, але має іншу аргументацію. Ухвалення щодо справи у Верховному Суді дуже різняться. Таким чином, студентам вкрай необхідно конспектувати всі наявні ухвалення.

Дисиденти

Як правило, при розгляді апеляції з справи колегією суддів схвалення не завжди приймається всіма суддями. Отже, суддя, що не входить у більшість суддів, які прийняли відповідне рішення, буде писати інакомислення. Тож майбутнім фахівцям-юристам необхідно зібрати якомога більше невирішених пунктів у інакомисленні, а також визначити положення, через які відповідний суддя не погоджується з більшістю суддів.

Учені виділяють наступні цінності цієї методики стислому викладу справи: сприяють запам'ятовуванню та розвитку вміння дедуктивної аргументації, можливості самостійного розкриття певних правових принципів та норм, розвитку колегіальних стосунків викладача і студента, зосередженості на вивченні судових рішень, а не законодавства.

"Сократівський метод"

На підставі вивчення науково-педагогічних праць Х. Синтія [9], В. Саллівана, Е. Колбі, Д. Уелч, Л. Бонда і Л. Шульмана [12] встановлено, що після того, як студенти прочитали справу і написали стислий виклад цієї справи, настає час розглядання її на занятті за "сократівським методом". Учені характеризують "сократівський метод" як навчальну методику, яка полягає в отриманні знань через постановку запитань викладачем та відповідей студентів.

Важливо підкреслити, що унікальність цієї методики полягає у здобутті студентами знань замість спроби передання знань викладачем, оскільки впродовж бесіди студенти роздумують над питаннями викладача, висловлюють свої думки, а викладач лише допомагає студентам самостійно дійти до правильного вирішення проблеми. Крім того, за цією методикою студенти отримують необхідні професійні навички: застосовувати, синтезувати, давати оцінку правовим принципам та нормам. Інакше кажучи, "метод Сократа" сприяє розвитку критичного мислення, а саме вмінню "мислити як юрист".

Таким чином, під час "сократівського" діалогу викладач ставить питання, а студенти відповідають. З кожною відповіддю викладач ставить інше питання, заглиблюючись у аргументацію суду. І коли студенти думають, що на всі можливі питання були дані відповіді, викладач раптово змінює обставини справи, і все починається спочатку.

Проблемні методи (навчально-ділові та рольові ігри, дискусії)

Проаналізувавши кейс-метод, ми встановили, що він застосовується на основі вивчення справ апеляційного суду. Студенти вчать "мислити як юристи" завдяки опрацюванню цих справ. А саме: розглядаючи та аналізуючи історію процесу, відповідні юридичні питання, обставини справ, аргументацію та рішення щодо відповідної справи.

Безперечно, кейс-метод дуже важливий і корисний для підготовки майбутніх фахівців-юристів. Але, як стверджують науковці, за цим методом студенти не отримують досвіду щодо застосування законодавства на практиці. І тому з метою підготовки всебічно розвинутого фахівця в різних галузях юриспруденції застосовуються проблемні методи.

Встановлено, що завдяки проблемним методам навчання студенти вивчають право шляхом застосування принципів та норм права в конкретних юридичних ситуаціях, з якими може зустрітися будь-який юрист у своїй практичній діяльності. Проблемні методи передбачають не тільки застосування правових, але й екстра-правових знань (наприклад, історії і політики).

При проблемних методах студенти виконують наступні завдання:

- аналізують новий комплекс обставин;
- систематизують відповідні питання у логічну схему;
- ознайомлюються з функціями відповідних органів влади з метою вирішення проблем клієнтів [1; 3; 9].

Проблемні методи, як зазначає В. С. Бігун, – це вивчення права через розв'язання правових проблем. Вчений описує методiku застосування цього методу наступним чином:

1. Підготовка проблеми. Вона повинна бути складною, включати кілька правових питань, стосуватися однієї або кількох справ чи нормативно-правових актів.

2. Завчасна (до заняття) постановка проблеми перед студентами. Студенти опрацьовують проблему як до заняття, так і на занятті шляхом обговорення та вирішення. Іноді кожен студент отримує певну роль в ситуації, що може виникнути на практиці. Зважаючи на попередній розподіл ролей на заняттях, існує можливість детального обговорення проблеми з професором як до, так і після заняття.

3. Дискусійне обговорення проблеми на занятті. Судові рішення, законодавчі акти та інші джерела уможливають вирішення студентом проблеми. Також при обговоренні реалізуються переваги і "сократівського методу".

Істотним, підкреслює вчений, є вміння, якого навчаються студенти, підготувати виклад порядку вирішення проблеми [1, с. 68–69].

Науковці впевнені, що чим більше досвіду у студентів щодо вирішення проблем, тим краще вони будуть вирішувати реальні правові проблеми під час практичної діяльності.

Аналіз дослідження вченого Д. Хесса [8, с. 55] дозволяє стверджувати, що на сьогоднішній день великого значення для юридичних коледжів США набуває також дискусійний метод. Цей метод відрізняється від "сократівського методу" тим, що під час дискусії активно задіяні всі студенти.

Дискусія – це неієрархічний метод, за яким думки та ідеї студентів цінуються так само, як і розуміння матеріалу. Дискусійне обговорення відрізняється двосторонньою розмовною комунікацією між студентами і викладачем, а також прямою взаємодією серед самих студентів [8].

Так, вчений Л. Дагетт виділяє наступні позитивні сторони дискусії:

- надає студентам активну роль під час навчання;
- заохочує студентів слухати та вчитися один в одного;
- спонукає до активної діяльності мислення;
- допомагає студентам у розвитку навичок щодо усного захисту;
- сприяє меншому зосередженню на викладачеві і більшому зосередженню на студентах;
- забезпечує викладача зворотним зв'язком щодо рівня успішності студента;

Американський вчений Р. Стакі [11] стверджує, що до дискусії необхідно ставити наступні вимоги:

1. Використовувати дискусію з певною метою.
2. Викладач повинен ставити конкретні практичні питання.
3. Заохочувати студентів ставити питання.
4. Підтримувати демократичну атмосферу в аудиторії.
5. Проявляти такт та толерантність при реагуванні на помилки студентів.
6. Тримати свої думки при собі.
7. Викладач не повинен дуже багато говорити і не повинен дозволяти тривати дискусії надто довго.
8. Оголосити, коли дискусія буде завершуватися.
9. Створити атмосферу, яка сприяє дискусії.

Розглянувши та проаналізувавши дискусійний метод навчання у юридичних коледжах США, ми бачимо, що у вітчизняних навчальних закладах він відноситься до інтерактивних методів навчання, які широко використовуються у сучасній педагогіці.

Важливо зазначити, що американські науковці пропонують не обмежуватися у застосуванні лише вказаних вище методів.

Так, наприклад, Дональд Бліг [7] особливої ваги надає наступним методам навчання:

1. *Метод мозкового штурму.* Це жвава дискусія, завдяки якій відбувається некритичний обмін спонтанних пропозицій щодо вирішення відповідної проблеми.
2. *Груповий діалог.* Групи, які складаються з 2–6 студентів, обговорюють питання та проблеми протягом короткого періоду під час навчальних занять.
3. *Демонстрація.* Викладач протягом заняття наводить приклади надзвичайного явища або навичок, за якими з цікавістю спостерігають студенти.
4. *Дискусія вільних груп.* Це такий метод навчання, за яким тема та напрямок розвитку контролюється групою студентів. Викладач при цьому тільки спостерігає.
5. *Групове практичне заняття з керівником.* Тема та загальний напрямок заняття задані керівником групи або викладачем, але організація, зміст і напрямок дискусії залежать від групи студентів, яка складається з 14 осіб.
6. *Індивідуальне практичне заняття з керівником або "консультації".* Це форма навчання, коли викладач працює з окремим студентом.
7. *Проблемно-орієнтовані групи.* Групи, що складаються з 4–12 студентів, обговорюють певну задачу.
8. *Програмоване навчання.* Це, як правило, комп'ютерна програма, що містить питання, на які необхідно правильно відповісти, перш ніж розпочинати практичну роботу.
9. *Метод синдикату.* Це навчання, за яким аудиторія поділяється на групи з 6 студентів, які працюють над подібними або взаємопов'язаними проблемами з метою складання сумісного звіту для критичної оцінки, яку представляє вся аудиторія.
10. *Метод тренінг-групи.* Це метод навчання самоаналізу і міжособистісних відносин членів груп. Під час цього методу студенти обговорюють взаємовідносини між собою.

Отже, проведене дослідження показало, що найважливішими формами й методами теоретичного навчання у юридичних коледжах США є: кейс-метод, "сократівський метод", проблемні методи (навчально-ділові та рольові ігри, дискусії), які сприяють здатності майбутніх фахівців-юристів діагностувати та аналізувати сучасні проблеми; вирішувати суперечливі питання; планувати; оцінювати як практичні, так і емоційні компоненти й наслідки рішень та вчинків людини, а також отриманню необхідних професійних навичок (критичне мислення, слухання, читання; навички письма; вміння стисло викладати справу, робити нотатки).

Таким чином, вивчення та творче застосування позитивних ідей досвіду американських юридичних коледжів, на нашу думку, можуть сприяти вдосконаленню юридичної освіти України.

Література

1. Бігун В.С. Юридична професія та освіта. Досвід США у порівняльній перспективі [Текст] / В. С. Бігун. – К. : Видавнича організація "Юстиніан", 2006. – 272 с. – ISBN 966-8257-26-X.

2. Arthur T. Vanderbilt. Law School: Briefing for a Legal Education) / T. Arthur. – Penguin Books, 1981. – P. 186.
3. Carry Menkel-Meadow. Taking Problem – Solving Pedagogy Seriously: A Response to the Attorney General / Menkel-Meadow Carry // Journal of Legal Education. – 1999. – Vol. 49. – P. 14.
4. Casenote Legal Briefs Torts. Keyed to Epstein's Cases and Materials on Torts (eighth edition). – New York : Aspen Publishers Inc., 2004. – P. 224.
5. Casenote Legal Briefs Torts. Keyed to Courses Using Dobbs and Hayden's Torts and Compensation (fifth edition). – New York : Aspen Publishers Inc., 2005. – P. 237.
6. Chambliss E. Symposium Case Studies in Legal Ethics: Professional Responsibility: Lawyers. A Case Study / E. Chambliss // Fordham Law Review. – 2000. – № 69. – P. 817.
7. Donald A. Bligh. What's the use of Lectures? / A. Donald. – San Francisco : Jossey-Bass Publishers, 2000. – P. 346.
8. Gerald F. Hess. Techniques for Teaching Law / F. Gerald, Friedland Steven. – Durham, North Carolina, Carolina Academic Press, 1999. – P. 370.
9. Hawkins-Leon Cynthia G. The Socratic Method – Problem Method Dichotomy: The Debate Over Teaching Method Continues / G. Hawkins-Leon Cynthia // BYU Educ. & L.J. – 1998. – P. 1.
10. Mary C. Daly. The Structure of Legal Education and the Legal Profession, Multidisciplinary Practice, Competition, and Globalization / C. Daly Mary // Journal of Legal Education. – 2002. – Vol. 52. – P. 480, 484.
11. Roy T. Stuckey. Best Practices for Legal Education: A Vision and a Road Map / Stuckey Roy T. – Clinical Legal Education Association, 2007. – P. 287.
12. William M. Sullivan. Educating Lawyers: Preparation for the Profession of Law / Sullivan William M., Colby Anne, Welch Wegner Judith, Bond Lloyd & S. Shulman Lee. – San Francisco : Published by Jossey – Bass, 2007. – P. 245.

Використані інтернет-джерела

13. Мережко А. А. Юридична освіта в США і на Україні. Порівняльно-критичний аналіз [Електронний ресурс] / А. А. Мережко. – Режим доступу: yur-info.org.ua/doc/2002184.jsp. – Заголовок з екрана.
14. Lynn Daggett. Using Discussion as a Teaching Method in Law School Classes, in the Science and Art of Law Teaching [Електронний ресурс] / Daggett Lynn. – Режим доступу: www.indianalawjournal.org/articles/84/84_2_McElroy.pdf. – Заголовок з екрана.